الف بائے ماتم غم

اعنی ترجیع بند مرثیہ سید الشہدا قرۃ العین سید الثقلین صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم در عہد سعادت مہد فلک رکاب ثریا جناب معلی القاب حضور

نظام الملک نظام الدولہ آصفجاہ نواب میر محبوب علیخان بہادر

شہریار حیدرآباد دکن دام اقبالہ

از منظومات منبع افادات فصیح اللسان بلیغ البیان فیض بنیاد

محبوب نواز ونت بہادر راجہ گردھاری پرشاد صاحب باقی

بار دوم

حسب الحکم فاضل وحید جناب مولوی محمد عبد المجید صاحب مالک مطبع باہتمام کارپردازان

سنہ ۱۳۱۳ھ

در مطبع نامی گرامی انصاری واقع دھلی بکمال خوبی طبع شد

بسم اللہ الرحمن الرحیم

آہ و غم درد و الم رنج و عزا داریم ما
ماتمِ جان کاہ سبطِ مصطفیٰ داریم ما

جزو جزوِ جسم چون نے با نوا داریم ما
نوحۂ لب تشنگانِ بے نوا داریم ما

آمدہ ماہ محرم ماتمِ حسنینؑ را
اے فلک مانندِ تو نیلی قبا داریم ما

سبزیِ او زہر باشد سرخی او خون بود
این علامت یاد از برگِ حنا داریم ما

تا بمالد بر رخ گردون و ون در ماتمش
خاکِ خود را در رہِ بادِ صبا داریم ما

در غمِ بے آبیِ آن شہ ز چشمِ خود روان
اشک طوفان زا تلاطم آشنا داریم ما

گفت شاہِ دین کہ ما را نیست باکے از لعین
ہمتِ مردانہ شیرِ خدا داریم ما

از جفائے کافران ما را ہراسے ہیچ نیست
مثلِ حر و سید اریار با وفا داریم ما

با کشادہ دل بمیدان و فغان نادہ ایم / قوتِ پنجۂ خیبر کشا داریم ما

ہست و نسیم البلا آرام ما اندر ارم / گو بہشتِ کربلا کرب و بلا داریم ما

حیف زینب گفت یا ستار کنون چارہ چیست / پردہ نے خیمہ نہ چادر نے ردا داریم ما

گفت از اہلِ حرم عابد با آوازِ حزین / کے امیدِ رستگاری و شفا داریم ما

ردیف — ب

واے ویلا واے ویلا حسرتا و احسرتا
وادریغا وادریغا حسرتا و احسرتا

اے فلک نگذاشتی نام و نشانِ بوتراب / اینچنین شانِ نبی بود و نہ شانِ بوتراب

شد جہان تاریک از بادِ حوادث گشتہ گشت / آنکہ بد روشن چراغ دو جہان بوتراب

حیف از دستِ لعینان شد نہان زیرِ زمین / آنکہ بودہ آفتابِ آسمانِ بوتراب

جسمِ پاکش شد بہ خاک و خون چنین از روز بون / آنکہ بودہ روح روح و جان جانِ بوتراب

آن یکی مسموم رفت و این دگر پر خون گذشت / گشت یاقوت و زمرد گم زکانِ بوتراب

ہر گلی نشگفتہ و شگفتہ را گردون بچید / در بہاران شد خزانِ گلستانِ بوتراب

حکمت حکمیت پیدا فرق نبود زینہار / در میانِ مصطفی و در میانِ بوتراب

رنجِ پیغمبر نباشد از چہ رو رنجِ علی / بار وانِ اوست و احمد تا روانِ بوتراب

شانِ اکبر را مپرس اللہ اکبر ہر شقی / بالیقین بر شوکتش کردے گمانِ بوتراب

بود پیدا از جبینش شوکت و شانِ جبین
بود اندر پنجہ اش تاب و توانِ بوتراب

گاہی زینب گریہ میکردی و گفتی یا خدا
نیست جز سجاد باقی در مکانِ بوتراب

ردیف ت

وا ویلا وا ویلا حسرتا واحسرتا
وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا

صبحِ عاشورا حسین ابن علی بیدار گشت
بہرِ جنگِ کافرانِ خصمِ دین تیار گشت

از عزیزان و رفیقان چون کسی باقی نماند
عاقبت آن شاہِ دین خود عازمِ پیکار گشت

ذوالفقارِ حیدری را از کمرگہ بر کشید
بر یکے زد و بشد بر دو اگر زد چار گشت

رخش را بر تاخت آنسان بر سرِ فوجِ شقی
ہر کہ آمد پیش او چون گردِ رہ مسمار گشت

یکہزار و سہ صدش زخمِ شدید آمد بہ رو
دلفگار از زخمہایش حیدرِ کرار گشت

بسکہ پر خون شد تنش از خنجر و تیر و سنان
حلقۂ جوشن بعینہ دیدہ خونبار گشت

داد و داد از دستِ بیدادِ لئیمان واد واد
شد تنِ تنہا شہید و دیدۂ اہلِ داد اگر گشت

از جفائے شامیان در دیدۂ اہلِ حرم
روزِ روشن تیرگی افزائے شامِ تار گشت

از عداوت کرد دعوت شاہ را شمرِ لعین
منحرف از وعدہ ہائے حل و اقرار گشت

از سمومِ صرصرِ رنج و ہجومِ درد و غم
ہر گلِ باغِ رسولِ مجتبیٰ چون خار گشت

نے کفن بود و نہ مدفن بد نہ آبِ غسل بود
پشتہ پشتہ کشتہ شد و ز لاشہ ہا انبار گشت

ردیف	واے ویلا واے ویلا حسرتا واحسرتا وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا	ث

الغیاث اے آسمان زین ظلم بیجا الغیاث
از تو پُر خون شد دلِ مولا و زہرا الغیاث

نیست این آوازهٔ رعد آسمان کرد الامان
از تلاطم کرده بانگ و شورِ دریا الغیاث

این صدائے کوه نبود چارسو در رزم گاه
کوه نالان گشته زین ماتم به صحرا الغیاث

نیست این شورِ چقا چاق اندران میدان رزم
زین تظلّم تیغ شاکی ہست گویا الغیاث

ہر کہ اندر کربلا دیدے چنین کرب و بلا
مینمودی الحذر یا الامان یا الغیاث

این صریرِ خامهٔ ما نیست خالی از اثر
ناله کرد از دو زبان بر وقتِ انشا الغیاث

یک طرف در خیمهٔ زینب ساخت بانگِ الحذر
یک طرف از رنج سر میکوفت کبریٰ الغیاث

ردیف	واے ویلا واے ویلا حسرتا واحسرتا وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا	ج

تاجدارِ تختِ دین را گو ندادندے خراج
آه فرقش را نکردندے بفرقِ نیزه تاج

اے لعین گو وارثِ پیغمبر نشناختی
در مسلمانان چسان خونِ مسلمان شد رواج

مید ہد ہر دم شفق رنگ گواہی تا کنون
نیست بہرِ این شہیدان از شہادت احتیاج

آیهٔ تطہیر نازل ہست اندر شانِ او
[illegible] درجهٔ شبّر نمایم اندراج

ماتم و غم ہر کہ میسازد پے سبطِ رسول	میسد ہد ہر دم خدا او را نشاط و ابتہاج
حیف اکبر کشتہ گشت و تیرہ شد کون و مکان	در شبستانِ حسین ابنِ علی گل شد سراج
سرزمینِ کربلا ہم قبلۂ ایمان ستے	مژدہ باد اے زائرانِ صادقِ راہِ حجاج
شادی و غم گشتہ توام وادریغا وادریغ	بہرِ قاسم صبحِ محشر بود صبحِ ازدواج
خاندانِ شاہ شد مقتول در قیدِ شدید	عابدِ بیمار را افسوس کو کردے علاج

ردیف	وائے ویلا وائے ویلا حسرتا واحسرتا وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا	ح

اے شقیِ بد سرشت اے کافرِ زشتِ قبیح	در حقِ آلِ رسول حق چنین ظلمِ صریح
آنکہ را جائے فضیلت بُد بہ دوشِ مصطفٰے	لاش او را کردہ در خاک و خون بینسان فضیح
شور و غوغائے عجیب از قتلِ اکبر شد بپا	بس نمک بر زخمِ دلہا ریخت آن حُسنِ ملیح
زین شہادت جملہ امت را شفاعت شد حصول	گو کہ اسمٰعیل ہم گشتہ براہِ حق ذبیح
قولِ من زنہار مشمر کز غلوئی شاعریست	در صحیح ست و ثابت ست این از روایاتِ صحیح
ہر کہ وصفش بینماید می رود اندر بہشت	چون نہ اندر مدحتش از جان و دل باشم بدیح
در غمِ سرور نہ تنہا خون فشان گشتہ رسول	بر زمین گریان نہ چرخِ چارمین آمد مسیح

ردیف	وائے ویلا وائے ویلا حسرتا واحسرتا وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا	خ

شد زمین کربلا چون تختهٔ گلزار سرخ — بسکه شد از خون آل حیدر کرار سرخ

امتحان گاه وفاداران بُد آن میدان رزم — روی کافر تیره گشت و چهرهٔ دیندار سرخ

بسکه شد سیلاب خون آل پیغمبر روان — آب شد چون خون بشریان اندران جوبار سرخ

گاه تحریر شهادت حاجت شنگرف نیست — رنگ طوطی خامه را شد خود بخود منقار سرخ

از جفای شامیان زرد روی و تیره دل — سبزپوشان را به شد هر جبّه و دستار سرخ

دل پر از خون های ارمان تن پر از زخم سنان — ظاهر و باطن همه چون غنچهٔ گلنار سرخ

این ز تاثیر شهیدان ست ورنه از شفق — ای سپهر تیره رو کی بُد ترا رخسار سرخ

عابد بیمار اندر خانهٔ زندان ز غم — آنچنان بر زد بسر خود را که شد دیوار سرخ

زین غم جانکاه مثل دامن گلچین نشد — دامن اهل عزا از دیدهٔ خونبار سرخ

دید قاسم را چو اندر خون طپان زینب بگفت — آه این دست حنائی شد کنون بسیار سرخ

ردیف	وای ویلا وای ویلا حسرتا واحسرتا وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا	د

آه فرق شاه را بی خود و افسر ساختند — گشته بر یک نیزه مثل مهر محشر ساختند

شیشهٔ ایمان خود بر سنگ عصیان بر زدند — کاین ستم تا بر بن ساقی کوثر ساختند

آبروی دین خود را زین تظلم ریختند — تر گلوی تشنه کامان ز آب خنجر ساختند

باسر سلطان چہ گستاخی نمودند آہ آہ
خوف حق کردند نے پاس پیمبر ساختند

نیزۂ خونخوارہ را بر سینۂ اکبر زدند
تیر زہر آلود وقف نائے اصغر ساختند

از غل و زنجیر آہن آہ این بدگوہران
در گلوے عابد بیمار زیور ساختند

خیمہ و خرگاہ و ساز شاہ را آتش زدند
از شرارت ناریان دوزخی شر ساختند

شد سر سرور روان از حکم شمر بدگمان
گوکہ پنجاہ حارسان بر روے مقر ساختند

کتف و بازوے علمدار علی کردند قطع
طائران قدس را بے بال و بے پر ساختند

در تنور آفتاب انداخت گو شمر لعین
طائران بر لاشۂ او سایہ از پر ساختند

آدم و ابراہیم و اسمٰعیل و موسیٰ یا رسول
بر سر ہر سر برہنہ بہر تعظیم آن سر ساختند

حوا سارا ہاجرہ کلثوم و زہرا آمدند
خاک بر سر قرب آن سر نوحہ را سر ساختند

گو ببستم سر ندیدند آن سر از حکم مغیب
لیک سر کوبان سراسر تعزیت در ساختند

تا دمشق آمد چو آن سر با سر شہداے دین
از سر بر خانش آویزان دران در ساختند

ذ	واے ویلا واے ویلا حسرتا واحسرتا وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا	ردیف

شربت ہر گست اینجا از شراب جان لذیذ
گشت از حلواے دنیا تلخی ایمان لذیذ

تلخی صبر و شکیبائی گوارا ساختند
چون نشد کام و زبان شان ز آب و نان لذیذ

ننگ باشد نام سازِ آب خور وقتِ جنگ
نیست نامِ هفتخوانِ رستمِ دستان لذیذ

گفت سقائی حسین از سر گروه شامیان
آب ده بس از کبابست این دلِ بریان لذیذ

با مذاقِ لذتِ غمخواریِ امّت بلے
شاهِ دینم را نبوده نعمتِ الوان لذیذ

در رضائی حق رضائی آلِ حیدر بوده است
عابدِ بیمار را در دست از درمان لذیذ

هر دهانِ زخم تبّر بازبانِ حال گفت
وه چه شیرین ست آبِ خنجرِ پیکان لذیذ

ردیف — وای ویلا وای ویلا حسرتا واحسرتا / وا دریغا وا دریغا حسرتا واحسرتا — **ر**

گفت شاهِ دین که ای فرزند اکبر غم مخور
هان مترس از تشنگی و ز تابشِ خور غم مخور

خاتمِ انگشتِ خود را در دهانش داد و گفت
میدهد تسکین ترا ساقیِ کوثر غم مخور

جامِ آبِ کوثرت اندر جنان خواهند داد
غم مخور اے روحِ بابا جانِ مادر غم مخور

گو میسّر قطرهٔ آبے نشد در کربلا
امّتِ ما را شفاعت شد میسّر غم مخور

در رضای حق رضای اهلِ بیتِ حق شمار
از پدر فکری مساز و ز برادر غم مخور

رنجِ بوبکرؓ و عمرؓ را در دلِ خود جا مده
از حسنؓ در قاسمؓ و عثمانؓ و جعفرؓ غم مخور

یادِ حق کن از تر و خشکِ جهان کاری مدار
خشک لب گو شد بس ست این هدیهٔ غم مخور

خوب قتلِ کافران کردی بزورِ ذوالفقار
صبر کن اکنون بجورِ شمشیرِ خنجر غم مخور

از شہادت کن حصولِ سرخروئی ای پسر
فکر تنہائی مکن ای جانِ بابا از عقب

شاد باش و باش شاکر بر مقدر غم مخور
ما بدولت نیز می آئیم اصغر غم مخور

ردیف ز

وا ے ویلا وا ے ویلا حسرتا و احسرتا
وا دریغا وا دریغا حسرتا و احسرتا

چون علی اکبر ز حکمِ شہ براعدا گشتہ باز
در گروہ شامیان یک حشر برپا گشتہ باز

طارق و پسران او را کشتہ آن شیرِ شجیع
در ہمہ روباہ مزاجان شور و غوغا گشتہ باز

یک لعین چون دیدہ شان و شوکتِ او را بہ رزم
گفتہ بیشک حیدرِ کرار پیدا گشتہ باز

برق سان بر فرقِ صد کفار تابید و بسوخت
معجزاتِ ذوالفقارِ دین ہویدا گشتہ باز

بر فرات آن شاہ دین گو رفت از بس تشنگی
آب ناخوردہ بدرد و غم ز دریا گشتہ باز

بد شہادت در مشیت شاہ بر اصرارِ حُر
ہفت شب در کربلا رفت و ہمانجا گشتہ باز

باز آمد جانِ خیمہ در تنِ اہلِ حرم
چشم اکبر چون در آغوشِ پدر وا گشتہ باز

لطف آنحضرت بگفت و حالِ حوران ہم شگفت
پس ازان راہیِ جنت با تمنا گشتہ باز

بعد بربادیِ جان و مال از کرب و بلا
در مدینہ عابدِ بیمار تنہا گشتہ باز

ردیف س

وا ے ویلا وا ے ویلا حسرتا و احسرتا
وا دریغا وا دریغا حسرتا و احسرتا

حالِ زارِ سید الشهدا چه می‌پرسی مپرس — حشر شد در کربلا برپا چه می پُرسی مپرس

آن علم شد سرنگون مشکیزه هم شد پُر زخون — کُشته شد عباس بر دریا چه می پُرسی مپرس

آتش اندر جان فتاد از تلخکامی حسین — آب گشته زهرهٔ زهرا چه می پرسی مپرس

پردهٔ ناموس و ننگِ دو جهان صد پاره گشت — بی ردا شد زینب و کبریٰ چه می‌پرسی مپرس

صدمهٔ روزِ قیامت بود ازان عشرِ عشیر — انتشارِ روزِ عاشورا چه می پُرسی مپرس

از بُنِ هر مو چو خون هر دم روان هم زیرِ سنگ — بارشِ خون گشته در هر جا چه می پُرسی مپرس

آشیان دل کرده بی پرواز افتاده بخاک — طایرانِ گلشن و صحرا چه می پرسی مپرس

صورتِ تصویر ساکت گشته بی آب و علف — وحشیانِ بیشه و بیدا چه می پرسی مپرس

شد زمین بر آسمان و آسمان زیرِ زمین — شش جهت گشته ته و بالا چه می‌پرسی مپرس

تیره گشته مثلِ شب اقصای عالم تا سه روز — مهر از مشرق نه شد پیدا چه می پرسی مپرس

انس و جان جن و ملک کردند هوهو ساختند — اولیا و انبیا ها ها چه می پرسی مپرس

نامِ قاتل گفت و از وقتِ شهادت مژده داد — سرورِ کیهانش در رؤیا چه می پرسی مپرس

در شبِ عاشورا آمد حیدرش در خواب گفت — ای پسر هشیار از فردا چه می پرسی مپرس

ردیف	واے ویلا ولے ویلا حسرتا واحسرتا وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا	ش

عابد بیمار گشتی مضطرب بر جای خویش ‌ ‌ ‌ چون گلو در طوق و در زنجیر دیدی پای خویش

خوش بگفته جان و سر رامی کنم نذر حسین ‌ ‌ ‌ نی مرا پروای فرزندست و نی پروای خویش

شهربانو را بشد رنج و و بالا آه آه ‌ ‌ ‌ رخت جنگ آراست اکبر چونکه بربالای خویش

از عداوت کرده دعوت آن یزید پر فریب ‌ ‌ ‌ ورنه چون بگذاشتی آن شاه دین ماوای خویش

هر که همراه شهید کربلا گشته شهید ‌ ‌ ‌ سرخ رو گردید روز حشر در ابنای خویش

از کمان کوفیان هر تیر کامد پی به پی ‌ ‌ ‌ از رضا میداد جا بر سینهٔ پهنای خویش

هر که می آمد بجز شمر لعین از بهر قتل ‌ ‌ ‌ شاه میفرمود کای کافر برو بر جای خویش

آن سیه روی که دارد سینه اش داغ سپید ‌ ‌ ‌ خود بخواهم داد زیر خنجر او نای خویش

یا الهی من سر خود بر سر راه رضا ‌ ‌ ‌ داده ام بهر نجات امت بابای خویش

ردیف	وائے ویلا وائے ویلا حسرتا واحسرتا وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا	ص

جنتی هر مسلم است و شیعه سلطان خصوص ‌ ‌ ‌ دوزخی هر کافرست و شمر بی ایمان خصوص

گشته گو جور و جفا بر سبط پاک مصطفی ‌ ‌ ‌ ظلم بیحد شد روا بر اصغر نادان خصوص

گو بسا مکر و دغا کرد آن یزید بی حیا ‌ ‌ ‌ شاه را داده فریب از وعده و پیمان خصوص

گو ز بی آبی بسی بیتاب بودند اهل بیت ‌ ‌ ‌ مضطرب احوال بد سجاد بی درمان خصوص

حسرتا بر بیکسی بے نوایان حسین ع — گریہ ہا میساخت ہر جن و ملک انسان خصوص

از غم حسنین می گردد حصول خورمی — مشکل ہر کار دنیا میشود آسان خصوص

انبیا و اولیا گشتند محزون و ملول — شاد و خرم کوفیان لعنتی شیطان خصوص

ردیف	واے ویلا واے ویلا حسرتا واحسرتا وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا	ض

شاہ را بود ست از بخشایش امت غرض — خواہشی میداشت از حوران نہ از جنت غرض

داشتے پرواز سرنے التفاتے بر پسر — بود حر را از وفاداری آنحضرت غرض

بہر حرص و آز دنیا دین خود کردند خوار — اہل کوفہ را نبود از مذہب و ملت غرض

نقد ایمان باختی دینار را دین ساختی — ہے یزید بدکنش داری تو از دولت غرض

ورنہ از آل نبی پاک و اولاد علی ع — ای لعین برگو چہ بود از حجت بیعت غرض

گفتگو پیش از شہادت کرد با کافر کہ بود — شاہ را بار دگر از ختم این حجت غرض

فرض ما حب حسین ع وسنت ما ماتم ست — نیست ما را زاہدا از فرض و از سنت غرض

از مدینہ چون طلب کردی بہ اصرار و قرار — بیگمان عین عداوت بود زین دعوت غرض

سوی خیمہ کافران را خوف شہ رفتن نداد — ورنہ آن نامحرمان را بد کجا حرمت غرض

ردیف	واے ویلا واے ویلا حسرتا واحسرتا وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا	ط

هست حب سبط احمد بهر هر دیندار شرط
همچو بغض پنجتن کان ست بر کفار شرط

جمله باطل بود باطل انچه باشد ساختند
عهد و پیمان وعده پیوند و قسم اقرار شرط

شاه فرمودند ما را از شهادت رنج نیست
کرده ایم از جان با بابا از پی دیدار شرط

فکر بے آبی نمی سازیم اندر کربلا
جام کوثر ساختیم از حیدر کرار شرط

قوت ایمان بود مهر و ولائے پنجتن
زور پشتی در جهان باشد پی دیوار شرط

دولت دین عمر و عزت الفت خود ده مرا
میکنم اندر صله از فیض عامت چار شرط

نیست غیر از طوق درمان در گلو سجاد را
این چنین بیمار را کے بود این تیمار شرط

ردیف	وائے ویلا ولے ویلا حسرتا واحسرتا وا دریغا وا دریغا حسرتا واحسرتا	ظ

باقیا تا کے تحمل تا کجا سازم لحاظ
بیش باد العنت از من بر یزید کم لحاظ

بهر قتل آمد جوانی و ز هدایت باز گشت
آن زمان هم داشتی آن هادی عالم لحاظ

شد مسلمان و شهیدش ساختند آنگه گفت
دین پناها وار در محشر ازین پر غم لحاظ

شهر با کوفت غارت برده اند از ما ردا
چون کنم ای آه از کفار نا محرم لحاظ

کافری را از گروه کوفیان نگذاشتی
گر نه کردی شاه از قتل بنی آدم لحاظ

زین سبب اندر رجز تنبیه دادی هر زمان
زین جهت در گشت و خون میساختی هر دم لحاظ

نالۂ اہلِ حرم میرفت بر عرشِ برین	گر نبودی مانع شان حکم شاہ وہم لحاظ

ردیف	وای ویلا وای ویلا حسرتا واحسرتا وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا	ع

حیف از سبطِ نبیؐ پاک یبسازی نزاع	چند برداری تو ای بیدین ز دنیا انتفاع
از شرارت سوختی با خاک یکسان ساختی	شاہِ دین را خیمہ و خرگاہ و سامان و متاع
آفرین صد آفرین صد آفرین صد آفرین	در وفاداری نبودہ مثل حُر مردِ شجاع
گہ بمشرق بود تابان گہ بمغرب شرقیان	برق سان می تافتی ہر سو زِ تیغ او شعاع
ہر کہ آمد پیش او گردید فی النار السقر	ہر کہ می گشتی مقابل مینمودش اندفاع
خواست از سبطِ نبی بیعت کہ تا باشد مطیع	این ندانستہ کہ ذاتش بردو عالم را مُطاع
خواست رخصت چون علی اکبر زبا تو آہ آہ	ہوش از سر تاب از تن جان ز قالب شد وداع

ردیف	وای ویلا وای ویلا حسرتا واحسرتا وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا	غ

آمدہ ماہِ محرم وادریغا وادریغ	باز شد سامانِ ماتم وادریغا وادریغ
نالہ شد دمسازِ جانہا حسرتا واحسرتا	غم بہ دلہا گشتہ مدغم وادریغا وادریغ
قصرِ دینِ احمدی اُفتاد از بنیاد حیف	نظمِ ایمان گشتہ برہم وادریغا وادریغ

جامۂ گلہا قبا شد در چمن زارِ جہان
چشمِ شبنم گشتہ پُر نم وادریغا وادریغ

ہست در اطرافِ گیتی شور و بانگِ ہائے ہائے
ہست بر السانِ عالم وادریغا وادریغ

ظلم از تو شد زیاد اے لعنتی ابنِ زیاد
چون تو باشد ظالمی کم وادریغا وادریغ

بر اُمیدِ بیعتِ تو بیخطا و بیقصور
کُشتہ شد مسلم چہ گویم وادریغا وادریغ

نیست اے گردون فقط برگردنت خونِ حسین ع
ہم حسن را کُشتی از سم وادریغا وادریغ

چون سرِ سلطانِ دین را بر علم افراختند
جعد و گیسو گشتہ پر خم وادریغا وادریغ

ردیف ف

واے ویلا واے ویلا حسرتا واحسرتا
وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا

روز عاشورا شہِ دین بود تنہا یکطرف
فوجِ شامت موجِ شامی شد صف آرا یکطرف

مومنان ہفتاد و دو کفار بست و دو ہزار
یکطرف بُد جوشِ دین و حرصِ دُنیا یکطرف

داشت یکسو چشمِ تر بر چشمۂ کوثر علی ع
سوکنان گریان و مویان بود زہرا یکطرف

با رسولِ پاک زین غم نوحہ سرمی ساختند
نوح و آدم یکطرف موسیٰ و عیسیٰ یکطرف

شورِ محشر بود اندر خیمۂ اہلِ حرم
نالہ زینب یکطرف میساخت کبریٰ یکطرف

مضطرب جن و ملک یکسو بہ رنج و ماتمش
سینہ کوبان در غمش غلمان و حورا یکطرف

زین بلا در کربلا شورِ قیامت شد بپا
بانگ ہا ہا یکطرف فریاد و غوغا یکطرف

هم علم گشته نگون هم مشک شد خوار و زبون — هر دو بازو یکطرف افتاد و سقا یکطرف

بر تنِ بے فرقِ سلطان اسپها بر تاختند — عضو عضوش شد جدا ران یکطرف پا یکطرف

ردیف — واے ویلا واے ویلا حسرتا واحسرتا — ق

وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا

چون سرِ خورشید را گردون گرفته در طبق — بهرِ سر دادن بشد آماده شاه از حکمِ حق

گشته از خوف و نهیب او میانِ رزمگاه — چهرهٔ شامی سیه روئی عراقِ پُر عرق

ماه هم در هاله اندر حلقهٔ ماتم نشست — مهر هم در پردهٔ ظلمت خزیده زین قلق

هائی حک شد نامِ آلِ مالکِ امّ الکتاب — برهم و درهم شده شیرازهٔ این نه ورق

بسکه این گندم نمایان جو فروشی ساختند — زین لعینان را چو گندم سینه شد از تیغ شق

ای یزیدِ حق تلف بر گو که دیگر کس بود — جز حسین ابنِ علیؑ ارثِ نبی را مستحق

نے ترا باکِ قیامت نے ترا بیمِ حساب — نے ترا پاسِ پیمبر نے ترا ترسے ز حق

شامیان را گشته چون شامِ ظلامت تیره رُو — کوفیان را شد شبِ یلدا سپیدی فلق

ای فلک واے امانِ تو تر هست از خونِ حسین — حیف بر نیرنگیِ تو نیست این رنگِ شفق

ردیف — واے ویلا واے ویلا حسرتا واحسرتا — ک

وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا

خاندانِ حیدری شد از تو برباد ای فلک　　کیست اندر خانۂ او غیر سجّاد ای فلک

تو چہ دانی قدرِ عزّ و جاہ اولادِ علی　　او پیمبر را برادر بود و داماد ای فلک

گے چنین رنج و غم و ہم بر کسی وارد شدست　　باز گو اندر جہان واری اگر یاد ای فلک

حیف بر آلِ رسولِ مجتبیٰ این جور و ظلم　　خوار کے شد اینچنین دیگر نبی زاد ای فلک

بس جفا کاری رسول ست از تو ناخوش ای سپہر　　بس ستمگاری بتول ست از تو ناشاد ای فلک

آن شہ لولاک کان داد ظہورت در جہان　　اینچنین بر سبطِ او سازی تو بیداد ای فلک

مومنان را امیدہی تکلیف و تعذیبے ہمین　　کافران را میکنی تائید و امداد ای فلک

تُف بروئ تیرہ گونِ شومِ تو صد بار تُف　　خاک بر فرق و سر و اثرون تو باد ای فلک

اینچنین آفت نشد جسم و جانِ ہیچکس　　ز ابتدائ خلقتِ ارواح و اجساد ای فلک

کاخ ایمان شد خراب از جور تا ای خانہ خراب　　قصرِ دین ہم از تو شد بی بیخ و بنیاد ای فلک

اصغرِ بے شیر را اندر گلو پیوستہ تیر　　بر جفا کیشی تو فریاد فریاد ای فلک

ردیف　ل

واے ویلا واے ویلا حسرتا و احسرتا

وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا

ای بہ صورت مہبطِ نورِ جلالِ ذوالجلال　　وی بہ معنی مظہرِ حسن و جلالِ لایزال

در نسب ہستی تو زینت بخش اولادِ علی　　در حسب ہستی پیمبر را شرف افزائے آل

در اصالت بی نظیری در نبالت بی مثل | در شریعت بی عدیلی در کرامت بی مثال

آسمان اعتلا و قطب چرخ ارتقا | مشرق مهر ولایت مطلع بدر کمال

شارع شرع نبوت حامی دین مبین | مرد میدان جلادت شیر غابات جدال

آیت تطهیر نازل شد بشانت بوده | پاک دین پاکیزه دل پاکیزه رو پاکیزه حال

خاک را با عالم پاک ست کی نسبت روا | هست بدبین بدروش بدخو بدآیین بدخصال

کی شود همرنگ جوهر ریزهٔ سنگ سیاه | کی شود همسنگ گوهر پارهٔ خوار سفال

کردهٔ بهر شفاعت این شهادت را قبول | بهر عفو انتقام ما ترا شد انتقال

ای دریغ از ما غم و ماتم نسازیم ای دریغ | بهر امت چون تو نمودی دریغ از جان و مال

چون تو نبود تشنه کام منبع فیض و عطا | چون تو نبود بی نوای مصدر بذل و نوال

ردیف — م

وای ویلا وای ویلا حسرتا واحسرتا
وا دریغا وا دریغا حسرتا واحسرتا

نور پیغمبر ز رویت هست روشن یا امام | سینه ات رمز الهی را هست مسکن یا امام

غیر تو پشت و پناهی نیست در کون و مکان | درگه تو مومنان را هست مامن یا امام

ساز ایمن از غم و اندیشهٔ روز جزا | بهر ذوالمنن کن نگاه لطف بر من یا امام

در ره حب ولایت کرده ام از سر قدم | چون تو هستی راهبر کی بیم رهزن یا امام

از دل و جان ہست این ہندو غلام نام تو
از کفِ باقی تکمش زنہار دامن یا امام

از پئی بخشایشِ او حیلۂ دیگر مخواہ
این قدر بس حیدرآبادست مسکن یا امام

جزو جزو جسمِ پاکت حامیٔ کل شد بہ حشر
وقف آمرزش نمودستی سر و تن یا امام

خصمِ ایمان بود کی بود دست خصمِ تو یزید
دشمنِ دین بدتر آکی بود دشمن یا امام

آدم و حوا ست از بہرِ تو در درد و الم
از غمِ تو حیدر روز ہر آبہ شیون یا امام

ردیف ن

وا ے ویلا وا ے ویلا حسرتا وا حسرتا
وا دریغا وا دریغا حسرتا وا حسرتا

ہم رسولِ مجتبےٰ را جان جانی یا حسین ع
ہم بتولِ پاک را روح و روانی یا حسین ع

از علو و رحبت و اوجِ تفاخر حاصل ست
خاکسارِ درگہت را آسمانی یا حسین ع

در جہان او بیگمان مسند نشینِ دولت ست
آنکہ را بر صدرِ حُبّ خود نشانی یا حسین ع

خاکسارم ذرہ وارم ذرہ وارم ذرہ وار
مہربانی مہربانی مہربانی یا حسین ع

حاجتِ اظہارِ دردِ دل نباشد پیشِ تو
بر دلت پیدا است ہر رازِ نہانی یا حسین ع

جز درِ درگاہ تو ملجاؤ ماوا ئے دگر
نیست باقی را درین دنیای فانی یا حسین ع

رتبہ ام برتر شود از رتبۂ رایانِ ہند
گر مرا ہندو غلامِ خود بخوانی یا حسین ع

کافرِ بے پیر اکبر را بہ تیغ جور کشت
رحم ہم ناکردہ ملعون بر جوانی یا حسین ع

تا بسر و رآبت نداد و ہفت سین از خون نہاد
خوب کردا بن یادت میہمانی یا حسینؑ

ردیف **و**

واے ویلا واے ویلا حسرتا واحسرتا
وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا

یافت چون فخرِ شہادت شبّرِ تشنہ گلو
داد رضوان از درِ جنت صدائی فادخلوا

جامِ کوثر ساقیِ کوثر بدست آورد و گفت
ای پسر در خور کہ بودی تشنہ لب برآب جو

جرأتِ اکبر چہ می پرسی کہ در ہنگام رزم
ہر کہ آمد رو بروی او بہ گردانید رُو

برخوردار باغ ہستی در جوانی شد شہید
نخلِ عمرش قطع شد افسوس در عینِ نمو

در غمِ اکبر تو حالِ شہربانو را مپرس
گاہ می زد دست بر سر گاہ می کند مُو

حیف از دستِ جفائی کوفیانِ بیحیا
بے ردا گردیدہ سرگردان سکینہ کو بکو

اینچنین اہلِ حرم سرگشتۂ و حیران شدند
بر رُخت ای گُنبد گردان تفو باد اتفو

ردیف **ہ**

وائے ویلا وائے ویلا حسرتا واحسرتا
وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا

حالِ صُغرا در وطن گردیدہ ابتر آہ آہ
چون شنید احوال بیتابیِ مادر آہ آہ

یادِ ہر یک می نمودی شور و غوغا می فزود
گاہ کف بر کف بزد گہ کوفت بر سر آہ آہ

گہ بہ یادِ جانِ بابا می نمودے آہ آہ
گاہ کردی در فراقِ ہر برادر آہ آہ

گاہ گریبان خون فشاند و گاہ مویان می‌کند — بہرِ اکبر کردہ شیون بہرِ اصغر آہ آہ
زاستین رو بیدہ زہرِ قتل گاہِ شاہ را — کردہ حیدر ہائے ہا و ہم پیمبر آہ آہ
نقد ایمان را زکف دادند آن بدگوہران — بہرِ حرص ملک و مال و دولت و زر آہ آہ
یا حسینؑ نیک اختر زادۂ زہرا نبود — یا کہ خود زہرا نبی را بُد نہ دختر آہ آہ

ردیف	وائے ویلا وائے ویلا حسرتا و احسرتا وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا	لا

آفت و قہر و غضب ظلم و فساد و شر بلا — بود از بہرِ دل و جانِ نبی در کربلا
درگذشت از نائی اصغر بسے بازوئے شہ را شکست — از کمانِ قہر بود آن ناوکِ بی پر بلا
سنگہا ہم می زدند از دور آن سنگین دلان — بے نوایان راشدی نازل چنین بر سر بلا
حالِ زارِ زینب و کبرای چگویم وائے وائے — این غمین از درد و تم ہم آن حزین اندر بلا
رنجِ بیخوابی غمِ بے آبی و فکرِ حرم — یعنی بہرِ شاہِ دین لابد بلا بُد بر بلا
باکِ آتش بیمِ غارت خوفِ جانہا الامان — یک بلا گر دفع شد عارض بشد دیگر بلا
داغِ اصغر دردِ شوہر رنجِ اکبر ہائے ہائے — جملہ بہرِ شہر بانو بُد بہر آفت ہر بلا

ردیف	وائے ویلا وائے ویلا حسرتا واحسرتا وادریغا وادریغا حسرتا واحسرتا	ی

داغ فرزندان مرا هم کرده محزون یا علی | چون کنم صبر و تحمل چون کنم چون یا علی

چون نبارم خون دل در یاد فرزندان تو | گشته زین غم ز آسمان هم بارش خون یا علی

تشنه لب شد شیر تو چون بر لب دریا شهید | چون نبارم خون روان از دیده جیحون یا علی

اولیا و انبیا را هم نجات از غم نشد | از جفائی گنبد گردان گردون یا علی

نی دری بازست نی راه ست پیدا در نظر | چون روم از گنبد افلاک بیرون یا علی

هست گو هندو ز دل مداح اولاد تو هست | بر تو حق باقی فانی ست افزون یا علی

شاعر شیرین زبانم لیک از تلخی رنج | بر زبانم نیست غیر از درد مضمون یا علی

قطعه تاریخ

چو این نوحه ز درد دل نوشتم | در عاشورا بوقت ورد نیکو

بترتیب از الف تا یا همه بند | جداگانه رقم کردم تو بشنو

مگو کین نیست تصنیف از مسلمان | مگو کاین را بیان کرد ست هندو

بخوان این را سعادت ساز حاصل | که خواهی یافت از وی راه مینو

مکن تفتیش تاریخش تو باقی | الف بای غم آل علی گو ۱۳۰۵

قطعہ تاریخ

نوحہ در ماتم شاہ امم / با دل پر درد نمودم رقم

کس نہ چنین ساختہ ترجیع بند / نیست یکی حرف ز احراف کم

از الفش بین کہ چسان در بیان / نظم در عاشور ابتدیک قلم

حرف مگیر اینچہ کہ ہند و بگفت / داد بدہ از رہ لطف اتم

ور کرم اصلاح بدہ کن صحیح / گر بہ روایات بہ بینی سقم

نعمت دنیا چہ کنی اے شفیق / نوحہ من خوان کہ بیابی نعم

مصرع تاریخ ز باقی شنو / نوحہ آلام الف باے غم ۱۳۰۵ھ

قطعہ تاریخ طبع الف باے غم از خاطر بادرد والم والہ وشیدائی آل رسول اللہ منشی محمد کفایت اللہ صاحب المتخلص بہ برق مہتمم انصاری پریس دہلی

الف باے سوز و غم پنجتن / کہ ہر حرف و سطرش قیامت نما

چو دیدم رقم کردہ باقیش / پئے یادگار شہ کربلا

بدل گفتم از بہر تاریخ چاپ

بگو نوحہ آل حضرت بپا

طغرے اسما نامی راجہ گردھاری پرشاد صاحب بخط سنسکرت ایجاد منشی جواہر لال صاحب ساکن سلینہ ملازم ریاست بھوپال

اعلان

اکثر لوگ خوشخطی کاغذ کی عمدگی چھاپے کی صفائی کو مطبع کے حسن و قبح کا مدار سمجھتے ہیں ہم
نہیں کہ ان چیزوں کو حسن و قبح مطبع میں دخل نہیں ہے اور مدخل عظیم ہے لیکن ایک بڑی چیز
نظر انداز کیجاتی ہے وہ بکار آمد کتابوں کا چھاپنا اور صحیح چھاپنا ہے لیکن اسکو چاہیے تو تمیز ہ اور
ہم فخر کے طور پر نہیں بلکہ حسب فحوائے واما بنعمۃ ربک فحدث اعلان کرتے ہیں کہ خدا
کرم سے ہمارا **مطبع انصاری** دہلی اس صفت میں اگر منفرد نہیں تو شاید سارے ہندوستان
صرف اتنے مماثل کہتا ہوگا جنکو ایک ہاتھ کی انگلیوں پر آسانی سے گن لیا جا سکتا ہے۔ ہمنے اسبات کو اپنے
لازم کر لیا ہے کہ کام نہ ہو تو کچھ پروا نہیں اور کم ہو تو کچھ پروا نہیں مگر جو ہو اور جتنا ہو بکار آمد ہو اور اچھا
خدا کا شکر ہے کہ ہم اسکی توفیق اور عنایت سے اسی رستے پر چل رہے ہیں اور انشاء اللہ آیندہ بھی اسی رستے
پر چلے جائینگے۔ جو کتاب مسلمانوں کے دین اور اخلاق اور حسن معاشرت پر برا اثر کرے ہمنے نہیں چھاپی اور
انشاء اللہ چھاپیں گے بھی نہیں۔ اگرچہ ہمکو طلائی حرفوں کے دام کیوں نہ دیئے جائیں۔ ہم خدا کی اس مہربانی
کا شکریہ ادا نہیں کر سکتے کہ ہمکو ایسے اعوان و انصار مل گئے ہیں جو کھوٹے کھرے کو پرکھ لیتے ہیں اور
پرکھے پیچھے سونے کو کندن بنا دیتے ہیں۔ رہیں عارضی اور عام طور کی صفتیں کاغذ و کتابت کی عمدگی وغیرہ وہ دوسروں
کو سہل الوصول ہیں تو ہمکو بدرجہ اولیٰ۔ شاید ہم اپنے دعوے کے ثبوت میں اس امر کو بڑی جرأت سے پیش
کر سکتے ہیں کہ اگرچہ خود دہلی میں متعدد مطابع ہیں مگر مولانا مولوی نذیر احمد صاحب نے ہم میں کوئی بات تو
دیکھی ہے کہ وہ اپنی تمام مصنفات بالالتزام ہمارے ہاں چھپواتے ہیں چھوٹی چھوٹی کتابوں کا کیا مذکور ہے
انھوں نے اپنا ترجمۂ قرآن ہمارے ہاں چھپوانا شروع کیا ہے جو دین اور دنیا دونوں کے اعتبار سے
مہتم بالشان کام ہے۔ جو لوگ مطبع کے حسن و قبح کو مولوی نذیر احمد صاحب کی نظر سے دیکھیں انکو چاہیے
کہ ہمارے فائدے کی غرض سے نہیں بلکہ اپنے فائدے اور کتاب کے فائدے کی غرض سے ہمکو ہمارے
اقران پر ترجیح دیں اور بلا تامل اپنی کتابیں بھیجکر ہمارے کہنے کی تصدیق کر لیں ۔

المشتہر

محمد عبد المجید۔ مالک مطبع انصاری دہلی چیلا دروازہ